

Čtvrtek – Dies Jupiteris, Iovi*Das menschliche Streben.*

Man achte darauf
 Nichts zu tun,
 Was ausserhalb eigener Kräfte liegt,
 Aber auch nichts zu unterlassen,
 Was innerhalb derselben liegt.
 Über das Alltägliche, Augenblickliche
 hinaussehen
 Und sich Ziele, Ideale stellen,
 Die mit den höchsten Pflichten
 Eines Menschen zusammenhängen;
 z.B. sich seshalb im Sinne der
 Angegebenen Übungen entwickeln wollen,
 Um seinen Mitmenschen nachher
 Immer mehr helfen und raten zu können,
 Wenn vielleicht nicht gerade
 In der nächsten Zukunft.
 Man kann das gesagte auch
 zusammenfassen in:
 Alle vorangegangene Übungen
 Zur Gewohnheit werden lassen

Lidské úsilí.

Dávejme pozor na to,
 abychom nedělali nic,
 co přesahuje naše síly,
 ale také nic nezanedbali,
 co je v našich silách možné.
 Dívali se přes každodenní, okamžité
 a postavili si takové cíle, ideály,
 které souvisejí
 s nejvyššími povinnostmi člověka;
 na příklad se proto chtějí vyvíjet
 ve smyslu těchto cvičení,
 abychom mohli svým bližním poté
 vždy více pomoci a poradit,
 i když asi ne zrovna
 v nejbližší době.
 To zde řečené lze také shrnout
 do závěru:
 všechna uvedená cvičení
 pro jednotlivé dny týdne,
 ať se nám stanou pravidelným zvykem.

*Rudolf Steiner***Čas léta a jeho sklonku**

V rytmu roku je léto obdobím krás květů, prvních plodů, nádhery přírody. Je také časem, kdy nemůžeme skrýt svoje viny, protože je na nás zejména dobře vidět z kosmu. Máme dovolené, pauzu ve starostech o chléb náš vezdejší. Uprostřed krás přírody, které vnímáme spolu

s darem slunce, často i vodstev a hor, můžeme být jaksi uspani ve své starosti o naše společenství, naši zemi, o náš svět. Jít s rytmem roku ve své duši přispívá k jejímu ozdravení. Je velkou milostí, že dosud dary léta máme. Letos nejsou sucha jako vloni, tráva, byliny, obilí a stromy se radují, že proti loňsku mají dostatek vody. Zelená barva naděje na nás hledí všude okolo nás. Příroda nám pomáhá usebrat naše síly pro následující dobu michaelskou, kdy

musíme být znovu připraveni k aktivní činnosti, abychom tak naplňovali svůj úděl. Léto by nemělo být jen dobou odpočinku, ale také dobou *vita contemplativa*, promýšlení toho, co jsme ze svých předsevzetí neuskutečnili, co musíme napravit. Je časem přípravy k převzetí spoluodpovědnosti za osud svých blízkých, našeho společenství, naší země i světa.

Stali jsme se součástí evropského společenství, za které musíme nést svůj díl odpovědnosti, a v době Michaelově jsme spoluodpovědní i za i společenství globální, celosvětové. Co pro to můžeme učinit? Zelené hnutí dneška má jedno dobré heslo: myslí globálně, jedne lokálně. Vše, co učiníme dobrého ve svém okolí, je přínosem pro společenství. Každý krok vpřed k pravé svobodě je současně krokem k převzetí odpovědnosti. Snažme se být svéprávními občany, překonejme strašnou už indolenci většiny obyvatel naší země. Každé prázdné místo, které vzniká naší nečinností, neschopností nést odpovědnost, je brzy zaplněno silami, které se pozitivnímu světovému vývoji protíví. Každé naše selhání jim uvolňuje cestu. Během léta a dovolených odpočinkem i kontemplací obnovujeme své síly a připravujeme na to, abychom opět dokázali nést své úkoly, svou odpovědnost. Čtvrteční mantra dne jupiterského, která je uvedena v záhlaví tohoto čísla, nám k tomu ukazuje správnou cestu středu mezi bezhlavým nadšením a indolencí, mezi úzkostlivou opatrností s komplexy méněcennosti a přeceňováním svých schopností v situacích, kdy bychom už zase více pokazili než prospěli.

Jan Bouzek

Vysvětlují reinkarnace a karma utrpení?

O vztahu mezi vědomím Já a věčným jádrem bytosti Referát o L10

Poznámka referujícího. Celý článek srovnává názory na téma z hlediska theologie a anthroposofie. Jistě se tím míní názory některých theologů a některých anthroposofů.

Vysvětlení utrpení (V1) může přinést trpícímu úlevu. Trpící člověk hledá úlevu, protože se chce chránit před beznadějí z nesmyslnosti utrpení a dále se chce chránit i před soucitem druhých. Ukazuje se však, že pokus o vysvětlení (nalezení důvodu) utrpení má i nebezpečnou stránku. Může se totiž stát, že použijeme vysvětlení, které se nehodí. Používat nehodící se vysvětlení může vyvolat v dnešním pojetí duchovního života odmítavou reakci. Proto se dnes spíše zastává náhled, že utrpení je nevysvětlitelné. Můžeme považovat nevysvětlitelnost utrpení za základ důstojnosti trpícího člověka. Přístup k utrpení z hlediska pouhého rozumu je věci nepřiměřený. Vyhýbáme se zážitku něčeho, co je nám nevysvětlitelné. Nevysvětlitelné nám dává pocítit naši závislost, nevládneme nad tím. Utrpení je nevysvětlitelné a my pocítujeme naši závislost na něm. Jestli použijeme karma jako vysvětlení životních příhod s nedobrymi zážitky, hrozí nebezpečí, že karma takové zážitky iluzorním způsobem racionalizuje (V2,V3) tím, že utrpení je odstraněno vysvětlením, proč je musíme zažít. Utrpení si ovšem musíme protrpět. Také myšlenka reinkarnace svádí k tomu, že utrpení platí jen jako prostředek k vyššímu vývoji. (L1, L2, L3)

Otázka theodiceje: Je slučitelné utrpení a zlo s existencí Boží?

Jak známo, byla na konci 19. století tato otázka zodpovězena záporně ve většině tehdejších filozofických diskusí. Tak se staly pochybnými existence Boží i existence účelného řádu světa na základě nevysvětlitelnosti utrpení a zla. Theologie přistoupila k řešení otázky

theodiceje na základě víry. „Nemožnost ospravedlnit racionálně nebo aspoň v nejširším smyslu srozumitelně Boha vůči skutečnosti utrpení a zla ve světě je obráceně zároveň nemožností chápat účelný řád skutečnosti ještě jinak, než v návratu k zážitku víry.“ (L10) Theologie dnes nepovažuje filozofii za svou racionální konkurentku. Dnes považuje za konkurentku spíše moderní esoteriku. V oblasti moderní esoteriky nachází teologie i anthroposofii. Její názory na anthroposofii lze popsat následovně. Vnímá ji jako nedůraznou obnovu racionálních argumentů kladného řešení otázky theodiceje. (Existence Boží je slučitelná se skutečností utrpení a zla ve světě.) Tyto racionální argumenty ale teď slouží k potvrzení účelnosti světa, k potvrzení toho, že svět má „božskou“ signaturu (znamení, podpis). Myšlenka reinkarnace ukládá nevysvětlitelné utrpení do výhledu na porozumění utrpení. Myšlenka reinkarnace otevírá cestu k návrhům popisu účelnosti řádu ve světě, jejichž racionální ráz nenarušují zážitky závislosti (zážitky neovladatelného a nevysvětlitelného utrpení). „Esoterické návrhy mají iluzorní charakter právě proto, že mají svou racionalitu, a ne proto, že by ji neměly“. (L10)

Theologičtí kritikové dokazují iluzornost racionality esoterična pomocí nevysvětlitelnosti utrpení. „Poněvadž teď musí být existence utrpení a zla neslučitelná se smysluplným řádem světa přístupným našemu poznání, je každý pokus o popis uceleného řádu ve světě věci nepřiměřený, je to iluzorní racionalizování.“ (L10) Došlo tu ovšem k částečnému posunu obsahu otázky theodiceje. Místo „Je slučitelné utrpení a zlo s existencí Boží?“ se říká „Je slučitelné utrpení a zlo s účelným řádem světa?“ Anthroposofie je ze strany teologie vnímána také jako esoterika, podléhající výše uvedenému iluzornímu racionalizování. Jakoby si anthroposofie nepromyslela diskusi o theodiceji. Z neznalosti upadá do překonaných způsobů myšlení, jakoby napomáhala naivnímu racionalizování.

„Theologická kritika je pro anthroposofii důležitá. Netýká se však anthroposofie, ale nebezpečí, které tkví v anthroposofii.“ (L10) K zaujetí stanoviska vůči této kritice jsou v dalším zkoumány dvě otázky: 1) Jedná se u vlastních záležitostí anthroposofie o racionalizaci? 2) Je zabývání se utrpením to hledisko, z něhož je motivováno zabývání se myšlenkou reinkarnace v rámci anthroposofie?

Máme jenom extrémny racionálního vysvětlení na jedné straně a nevysvětlitelnosti na druhé straně?

Rozumová úvaha nám říká, že utrpení z nás dělá závislé lidi a proto v sobě obsahuje nesvobodu. Podle založení člověk řekne o osudové události, že to chtěl Bůh, nebo že je to slepá náhoda. Člověk cítí, že je morální bytostí, povolánou ke svobodným činům a tím se liší od neživé věci, která nemá osud, jen podléhá přírodním zákonům. A přesto nám osud mnohdy přinese působení přírodních zákonů na nás v té formě, jak působí tyto zákony na neživé věci. Poněvadž však působení přírodních zákonů nemá poznatelnou souvislost s lidským bytím člověka, mluvíme o náhodě, nebo o nevyzpytatelném úradku Božím, nebo o karmě.

Přijmeme – li myšlenku karmy a chápeme utrpený osud jako jednání, které „chtělo“ vyšší Já – pro vyrovnání zaviněného nedostatku z minulosti nebo pro přípravu pozdějšího vývoje – „potom to není racionální vysvětlení, které by rozhodlo alternativu determinovanosti (V4) nebo svobody ve prospěch lidské svobody.“ (L10) Jestli vyšší Já „chce“ utrpení, jde o něco jiného, než když naše vědomí Já (V6) uskutečňuje něco za nějakým účelem. Existuje přece rozdíl mezi zážitkem osudu a obyčejným svobodným uskutečněním nějakého účelu. (Tím by byla zodpovězena první otázka z předešlého odstavce. Poznámka referujícího.) Anthroposofie se s takovým chápáním blíží pojetí teologa Paula Tillich. (L4) Jeho myšlenky jsou následující. Protikladem svobody není nutnost ani determinovanost, ale osud. Osud není vylučujícím protikladem ke svobodě, je to protipól, který je zároveň důvodem svobody:

„Osud není cizí moc, která determinuje, co se mi má stát. Jsem to já sám, takový, jakým mne zformovala příroda, historie a jakým jsem se formoval i já. Můj osud je základnou mé

svobody, moje svoboda se účastní formování mého osudu. Jen ten, kdo má svobodu, ten má osud.“ (L4)

Vztah mezi vědomím (o) Já a věčným jádrem bytosti.

Jestli je osud neodmyslitelným protipólem svobody a nevyklučuje ji, potom je mezi osudem a svobodou rozumem nedosažitelný poměr identity a difference (totožnosti a rozdílu). Stejný poměr vládne také mezi právě se uplatňujícím (v tomto životě se uplatňujícím) vědomím Já a Já, které prochází různými pozemskými životy. Dostáváme se na hranici která spojuje obě Já tím, že je odlišuje. Touto hranicí je setkání s osudem, náš zážitek závislosti na osudu. Při

„porozumění“ karmě jde o poměr totožnosti a rozdílu u osudu a svobody, a u vědomí Já a Já procházejícím různými pozemskými životy. „Porozumění“ karmě ovšem vyžaduje jinou sílu vědomí, než jakou poskytuje pouhý rozum. Anthropolofie v tomto případě mluví o duši vědomé jako o vyšší síle poznání. Rozum může věci a děje spojovat nebo oddělovat, závislost uznat nebo neuznat. Duše vědomá vniká do nitra závislosti. Tím se závislost ukazuje jako dva děje, které k sobě patří, i když je nemůžeme spojit jako příčinu a následek. Je to setkání, které vládne mezi mravním chováním a přírodní zákonitostí (příklad: mravní chování určitého člověka, ať dobré nebo špatné, a neštěstí, které ho potká).

Z výše uvedených úvah plyne, že myšlenka karmy nám umožňuje vstoupit s našim vědomím do vztahu k našemu věčnému jádru bytosti. (To by snad byla odpověď na druhou z výše uvedených otázek. Poznámka referujícího.) Tento vztah zameškáme, když si zoufáme nad nesmyslností vlastního utrpení.

Rudolf Steiner nás varuje před následujícími chybami v chápání karmy.

- a) Dívat se na šťastné řízení osudu jinak, než jako na milost. (L5)
- b) Potkalo – li druhého neštěstí, nemusím mu pomáhat, je to jeho osud. (L6)
- c) Snažit se karmická působení předem kalkulovat. (L7)
- d) Snažit se získat vědomost o karmickém smyslu nějakého děje, působení. Vědomost by mohla vyvolat egoismus a ten by mohl rušit „nevinné“ uskutečnění karmického smyslu. (L8)

Všechna Steinerova varování v této oblasti ukazují, že si byl vědom nebezpečí, která v sobě skrývá myšlenka karmy při nedostačujícím porozumění jejímu obsahu. Jsou to právě ty výtky, kterými theologové zatěžují myšlenku karmy.

Nebezpečí, že postavíme na stejnou úroveň pozemské Já a věčné jádro naší bytosti.

Hranici mezi nynějším vědomím Já a reinkarnujícím se Já a andělskou bytostí, která je nese, smazává ten, kdo zahrnuje osudové utrpení povrchně do oblasti osobního chtění a tak ho považuje za to, „co jsem já sám chtěl“ jako vyrovnání dluhu z minulé karmy, nebo kdo chce osudové utrpení použít v rozumovém vysvětlení „to má za účel připravit karmu budoucnosti“, nebo kdo věří, že umí vysvětlit utrpení druhého člověka jeho karmickou vinou.

Hranice mezi nynějším vědomím Já a reinkarnujícím se Já je v oblasti zážitku utrpení, který je ponechán jako nevysvětlený. Naše vědomosti nedosahují do roviny na níž bychom poznali záměr, který se má uskutečnit osudovým utrpením. Jeho smysl zůstává pro nás v temnotách. Mimoto nemáme vodítka k rozhodnutí, zda jde o karmu vyrovnávající minulost nebo o karmu připravující budoucnost. Temnotě se nemůžeme vyhnout kvůli hranici mezi vědomím Já a věčným jádrem naší bytosti. Myšlenka reinkarnace, tak jak ji rozvíjí anthropolofie, nesměřuje k odstranění této hranice. Steiner v (L9) říká, že duše vědomá se dotýká „věčné pravdy“ a duchovní Já „věčnou pravdu“ v sobě nese. To nás nesmí svést k předčasné snaze přeskočit přístup z pozice duše vědomé. Následkem takového činu by bylo výše popsané postavení do stejné roviny vědomí Já a věčného jádra bytosti. Tím by došlo k návratu do rozumového chápání věci, k návratu do duše rozumové, která by se mohla iluzorně považovat

za duchovní Já. „Pravou sílu duše vědomé musíme chápat spíše jako gesto poznání v „doteku“. Dochází k němu tam, kde prožíváme závislost, něco nevypočitatelného, něco, co nemůžeme podle své vůle používat. Prožíváme to v protikladu odpírání smyslu (že je nám odepřeno získat smysl osudové události) – pro naše pozemské vědomí – a vyššího smyslu – pro naše věčné jádro bytosti. Jsme obojí, ale jen v napětí zároveň neodstranitelného rozdílu. Před tímto napětím uhýbá odvozování vyššího smyslu z pouhého rozumu, uhýbá i omezení se na pouhou závislost, které se zřídka rozumové úvahy.“ (L10)

Nebezpečí záměny Boha s andělem.

Jako je v anthroposofii nebezpečí vyplývající z možnosti racionalizování myšlenky reinkarnace, tak je v theologii obrácené nebezpečí plynoucí z iracionalizování (V5) osudu. „Kde se dá závislosti porozumět bez iluzorního používání rozumových úvah, tam jí musí být porozuměno, právě kvůli pravosti skutečně neodstranitelného zážitku bezmoci. Právě tak, jako vede racionalizace zážitku závislosti prostřednictvím zneužití myšlenky reinkarnace k zaměňující identifikaci člověka s jeho vyšším Já nebo s andělem, právě tak vede iracionalizování zážitku závislosti k hledání setkání s Bohem na příliš plochém základu, totiž k záměně Boha s andělem, vedoucím člověka opakovanými inkarnacemi. To není podstatou theologie. Je to v ní zabydlené nebezpečí v přístupu k soudobé rozpravě o zážitku závislosti. Anthroposofie se přitom neopovazuje mít nadřazené poznání Boha. Ale vztah člověka k jeho andělu a k jeho věčnému jádru bytosti patří do sféry myšlenky o reinkarnaci a tím také do oblasti, kterou zpřístupnily cesty bádání Rudolfa Steinera.“ (L10)

Referuje *Stanislav Kubát*

Literatura

- L1 Rüdiger Sachau: Westliche Reinkarnationsvorstellungen“ (Západní představy o reinkarnaci) Vyd:Gütersloh, 1996
- L2 Helmut Zander: Reinkarnation und Christentum – Rudolf Steiners Theorie der Wiederverkörperung im Dialog mit der Theologie (Reinkarnace a křesťanství – teorie Rudolfa Steinera o znovuvtělení v dialogu s theologií), Paderborn Mnichov, 1995
- L3 Výsledky diskuse pracovní skupiny Anthroposophie – Theologie ze dne 7.3.2002. Diskuse proběhla v Rudolf Steiner Haus, Frankfurt n. M.
- L4 Paul Tillich: Systematische Theologie (Systematická theologie), sv.1., 1984
- L5 Rudolf Steiner: GA130 Das esoterische Christentum und die geistige Führung der Menschheit 1911/12 (Esoterické křesťanství a duchovní vedení lidstva)
- L6 Rudolf Steiner: GA120 Die Offenbarungen des Karma 1910 (Projevy karmy)
- L7 Rudolf Steiner: GA166 Notwendigkeit und Freiheit im Weltgeschehen und im menschlichen Handeln 1916 (Nutnost a svoboda ve světovém dění a v lidském jednání)
- L8 Rudolf Steiner: GA143 Erfahrungen des Übersinnlichen. Die Wege der Seele zu Christus. 1912 (Zážitky nadmyslového. Cesty duše ke Kristu)
- L9 Rudolf Steiner: GA9 Theosophie, Einführung in übersinnliche Welterkenntnis und Menschenbestimmung 1904/1908/1910/1914/1918/1922 (Theosofie, úvod do nadmyslového poznání světa a určení člověka)
- L10 Jörg Ewertowski: Erklären Reinkarnation und Karma das Leid? (Vysvětlují reinkarnace a karma utrpení?) Mitteilungen aus der anthroposophischen Arbeit in Deutschland I/2002 s 13 – 17

Vysvětlivky

V1 utrpení - Leid použité v německém originálu znamená také bol, zármutek, žal, hoře, strast, neštěstí

V2 iluzorní – směřující ke zkresleným, mylným představám něčeho skutečně vnímaného (Encyklopedie Diderot)

V3 racionalizace – postup při hodnocení, vysvětlení či zdůvodnění určitého jevu, chování, pocitu a pod. na základě rozumové úvahy. (Encyklopedie Diderot)

V4 determinovanost – každé dění i lidské jednání je nutným důsledkem podmínek a příčin.

V5 iracionální – to, co se vymyká nebo přičí rozumu, co nelze rozumem pochopit. (Encyklopedie Diderot)

V6 vědomí Já – Ichbewußtsein použité v německém originálu lze přeložit i vědomí o Já, Já v té formě, v jaké se vyskytuje v našem denním vědomí. R. Steiner se rozsáhle věnoval vědomí Já ve svém díle. Pro ujasnění jen několik myšlenek. K osvojení vědomí Já na Zemi potřebujeme fyzické tělo s organizací mozku jako nástroj zrcadlení. Uvnitř vlastní podstaty myšlení je skutečné Já, ale ne vědomí Já. Vědomí Já vystupuje (vynoří se v nás) tím, že se zanesou do všeobecného vědomí stopy myšlenkové činnosti. Vědomí Já nezůstává závislé na tělesné organizaci. Jestli už jednou vzniklo, je vzato do myšlení a podílí se na jeho duchovní podstatě. Vědomí Já se nesmí zaměňovat s Já. Já zůstává v podvědomí, neúplné. Já dospívá k pozemskému vědomí tím, že se s astrálním tělem ponoří do éterického a fyzického těla. Tím vzniká vědomí Já. Vědomí Já je i po smrti.

Zlo a jeho překonání

Jan Bouzek

Za minulého režimu byla pro většinu nás situace s pochopením existence zla snadnější než v posledních letech. Na vině se jevil být téměř vždy komunistický režim, jeho představitelé a orgány až příliš často ztělesňovali hlavní, ne-li jedinou opravdovou tvář zla. Tehdejší čert chodil s ocasem ven z kalhot, kopyto nebylo schováno v botě. Aspoň v jistém smyslu se jevila tehdy morální orientace jednoznačnější, snadnější.

Většina z nás došla po krátké euforii znovu k poznatku, že nejen tento optimismus, že zlo lze snadno překonat z konce roku 1989, ale i onen obecnější neodpovídají skutečnosti. Zklamal i optimismus racionalismu 19. století, kterýž se domníval, že zlo lze překonat osvětou, lepší výchovou a příkladem alegorií na bankách a spořitelnách stavěl na vzor jen kladné vlastnosti, proti staršímu umění, které obvykle zobrazovalo dobré i zlé. I současný politický vývoj ve světě i u nás ukazuje, že zlo ze světa snadno vymýtí nelze, že naopak tvrzením, že doopravdy neexistuje, mu jen otvíráme cestu, protože v zápase s ním oslabujeme svou vlastní bdělost. Většina z nás si v kontextu 20. a počátku 21. století uvědomuje, že zlo je součástí světa ještě dlouho v něm bude existovat. Že se sice musíme proti němu stavět na odpor, aby nepřevládlo, ale že je z našeho světa vymýtí nelze. Hranice mezi zlem a dobrem probíhá ostatně skrze každého z nás a pro ty, kteří o této otázce přemýšleli hlouběji, nebylo nemožné pochopit, že zlo má ve světě svou úlohu, že ono také slouží vývoji lidstva a světa. Já jsme ta moc, které chce zlé, a přece dobro tvoří, prohlásil o sobě už Mefisto ve Faustovi.

Dozvědět se více o zlu je potřebné zejména v dnešní době, kdy zlo není již jen soustředěno na jednom místě, i když by černobílý vidění boje s terorismem takový obraz mohlo nabízet. Hranice mezi dobrem a zlem prochází uprostřed politických i hospodářských událostí, které prožíváme, uprostřed osobností našeho veřejného i soukromého života. Velká umělecká díla nezřídka svým postřehem předcházejí myšlenkové pochopení veřejností. Tak to reflektoval Solženicyn ve svém známém projevu k udělení Nobelovy ceny za literaturu, Václav Havel v některých esejích a ve své faustovské hře Pokoušení, která byla u nás málo hrána, a dnes je hrána v Národním divadle dosti nevalně. Po uplynutí Kali Yugy, v době, kdy k nám pronikají do vědomí hlouběji duchovní skutečnosti, se lze ovšem pokusit proniknout

hlouběji do situace v našem světě. Anthroposofie dokáže i na tomto poli dohlédnout dále než jiné pokusy o rozšíření poznání, z nichž některé nebezpečně opouštějí racionalitu a jasné vědomí lidského Já. Tak je tomu u mnoha módních dnes orientálních stezek poznání, v hnutí New Age a podobných. Naproti tomu při pokusech založených na omezeném přírodovědném poznání bez vhledu do světa duchovního nelze najít opravdové odpovědi v

takových otázkách, jen jejich dočasné náhražky. To se týká i tak velkých osobností, jakou byl například Teilhard de Chardin, který nedokázal jít svou cestou důsledně, a tím spíše těch moderních fyziků, kteří dospěli sice skrze přírodovědeckou stezku ke hranici duchovního poznání, ale na ní se zastavili. Jsou sice hodni i tak naší úcty, ale jejich poznání není pro pochopení naší doby dostatečné. Rozmach zla v našem světě je negativním stínem příchodu Krista na éterické pláni, je výzvou k pochopení této velké světové události: uchopíme-li správně ono poselství, otvírá e nám nová cesta ke Kristu, a současně k překonání oněch sil zla, které se právě dnes snaží zvrátit světový vývoj, naplnění údělu naší Země, přeměnit společenství rozumu na společenství lásky.

V běžném myšlení se zprvu jeví dobro a zlo jako dva protipóly stojící proti sobě. Anthroposofie nám ukazuje dvojí podobu zla, které k nám přicházejí ze dvou protichůdných stran. Jedna síla nás vede k plochému materialismu a zahraňuje cestu ke všemu opravdovému duchovnímu, dává nám zatvrdnout. Pro hlavní postavu tohoto směru svádění z pravé cesty užívá anthroposofie jména Ahriman, jak by la již tato mocnost nazývána v perském učení Zarathustrově. V biblické tradici je vůdce takto působících bytostí obvykle nazýván Satan. Druhá z oněch sil se snaží se snaží člověka odvést od reálného světa do světa iluzí,

k fantazírování bez substance. Pro tuto mocnost užívá anthroposofie jména Lucifer, v biblické tradici má ještě druhé jméno, Diabolus. Obojí síly zla mají ve světě i své pozitivní působení, podobně jako oheň. Na vhodném místě mohou dobře sloužit, ale jinde jsou zlým pánem. Nadto v dnešní době mnohdy spolupracují: tak např. iluzivní svět médií a propagandy skrze ně otupuje vědomí, uspává nás, abychom se mohli snadněji stát závisými na čistě materiální a strojové, mechanické stránce světa.

Rudolf Steiner shrnul stručnou průpovědí způsob rovnovážné cesty mezi obojím ve své dřevěné plastice, která je stále ještě vystavena v Doirnachu, a také v následující průpovědi (citováno podle Wahlspruchsworte, v GA 40).

Hledejte opravdu praktický materiální život,
ale hledejte jej tak, aby vám nezatajil duch,
který v něm působí.

Hledejte ducha,
ale hledejte ho nikoli z nadsmyslové zvůle,
z nadsmyslového egoismu,
nýbrž hledejte ho proto,
že ho chcete nesobecky
uplatnit v praktickém životě,
v materiálním světě.

Podvojnost zla byla aspoň do jisté míry známa už starověkému světu. Tak Homér v Odyseji nechá svého hrdinu proplouvat po setkání se Sirénami svádějícími krásou zpěvu, mezi nestvůrou Skyllou, jež chce urvat část posádky, a vírem Charybdou, který strhává do záhuby celou loď. Principy *jing* a *jang* v čínské filosofii jsou nebezpečné, pokud jeden z nich převládne, ale řádné, jsou-li jejich síly vyrovnány do harmonické rovnováhy. Aristoteles ve své Nikomachjské Etice (II,2) definuje ctnost jako střed mezi dvěma omyly, dvěma jednostrannostmi. Ve středověkých alegoriích je Ahriman často znázorňován jako kostlivec – tak např. v Dürerově obraze Rytíř, Smrt a Dábel, kde jsou zobrazeni oba, Lucifer i Ahriman a Rytíř je člověkem mezi oběma silami. Goethův Mefisto má ještě vlastnosti obou, ale dnes je

jejich rozlišení snadnější. Václav Havel ve hře Pokoušení zobrazuje Ahrimana v postavě primáře Ústavu vědeckého ateismu, a Lucifera v postavě invalidního důchodce s plísni na noze Fistuly. Na konci hry se oba sejdou a ukáže se, že jsou blízcí spolupracovníci; oba pracují pro ještě zlejší sílu za nimi, kterou si připomeneme níže..

Ve sféře myšlení představuje ahrimanský svod suchá abstrakce, luciferský fantazírování, ve sféře citové je to chlad a vášnivost, ve sféře zdraví stojí proti sobě sklerotizující onemocnění a horečnaté. Můžeme také proti sobě postavit extrémní lidské vlastnosti, představující negativní svody na jedné straně Luciferovy (vlevo) a na druhé straně Ahrimanovy (vpravo):

útěk z pozemského světa	omezenost jen na
pozemské bláznivá odvaha	zbabělost
rozhazovačnost	lakomství
nepořádnost	pedanterie
arogance	komplex méněcennosti
překypování citů	chlad srdce
manické	depresivní
tendence k rozptýlení se ve světě	tendence k citovému ztvrdnutí

Úloha obou bytostí ale není jen zlá. Lucifer je inspirátorem uměleckého tvoření, pozemské lásky mezi mužem a ženou, jeho působení umožnilo poznání – již jeho latinsko-řecké jméno ukazuje, že je současně nositelem světla. Ahriman (staropersky doslova Angra mainyu, zlý duch) umožnil svým působením techniku a její vymoženosti, zájem o práci v materiálním světě. Jeho myšlení je ovšem chladné, ničivé, mechanické, bez citu, je to myšlení počítačů. Lucifer, kdybychom mu podlehl, by nás odvedl z pozemského života do ilusivního duševního života bez možnosti praktického uplatnění, Ahriman by nás omezil na robota (homo faber), náš život by se v jeho náručí stal omezeným na materiální svět techniky.

V možnosti najít správnou cestu mezi oběma spočívá možnost uskutečnění lidské svobody. Schiller ve svých *Dopisech o estetické výchově* definoval svobodu jako cestu mezi nucením přírody a nucením rozumu. Mezi Luciferem a Ahrimanem stojí Kristus, ukazující správnou cestu mezi oběma svody, jak to zobrazil Rudolf Steiner ve svém dřevěném nadživotním sousoší, vystaveném v dornašském Goetheanu.

Na určitém stupni vývoje lidstva, jako v příběhu o vyhnání z ráje, byl symbolem Luciferovým had. Ten je ovšem také symbolem poznání a právě ono přineslo možnost rozlišení dobra a zla, samostatnost, svobodu. přineslo ovšem také oddělení se od božského svět a smrt. Za svobodu poznání lidstvo zaplatilo smrtí a možností omylů, ale přesto nazval Schiller ochutnání jablka poznání v ráji za nejšťastnější okamžik ve vývoji lidstva.

Stará cesta zasvěcení byla také symbolizována hadem. V indickém učení se mluví o hadí síle *kundalini*, kterou lze uvolnit jógickými cvičeními, v Egyptě symbolizoval zasvěcení *ureus*, krajta, která byla též součástí koruna faraonů. V Mojžíšově holi, která se podle potřeby mění v hada, je ukázána nová síla překonávající přežilou hadí sílu, zušlechťující ji, podobně jako v Hermově (Merkurově) či Asklépiově holi, ovinuté dvěma hady (*kerykeion*). V obojím případě jde o symbol vítězství Já nad přežilou minulostí.

Ahriman je ve starověkých mytologiích obvykle symbolizován draky, chaotickými nestvůrami. Ve Starém Zákoně je nazýván též Leviathan ((Žalmy 74,14 a 89,10) či Behemoth (Job 26, 12 násl., 40 násl.) Křesťanský symbol vítězství Michaela nad drakem má své starší obdoby ve vítězství babylonského Mardkuka nad mořským drakem Tismatem, v Baalově vítězství nad drakem Yamem. V germánské mytologii přemohl podobně Thor draka Midgarda. Germánský Loki je obrazem Lucifera, patří k Asům (to je germánský název pro bytosti, které jsou v židovsko-křesťanské tradici nazývány archanděly). Symbolem zla je v germánské mytologii vedle hada Midgarda také vlk Fenris a Hel, značící Smrt. Drak je

představitelem zla skoro u všech národů světa, s výjimkou Číňanů, kde hraje pozitivní roli. I v pohádkách je drak symbolem zla, přemoženým princem, hloupým Honzou, či jiným morálně čistým hrdinou; i čistě panny ho dokáží zkrotit. Přemožení draka přináší hrdinovi ruku královské dcery, poklad či jiný podstatný zisk. V apokryfní Henochově knize se mluví o pádu andělů, kteří později přijal své negativní role ve světovém dramatu. Patřili k nim jak Lucifer, tak Ahriman, který se oddělil od světového vývoje ještě dříve. První z těchto bytostí se oddělily od světového vývoje již velmi dávno, na starém Saturnu.

Cesty filozofického bádání o zlu v minulosti lze spolu s H.-W. Schroedrem rozdělit do sedmi základních přístupů:

1. Zlo je považováno za pouhý nedostatek dobrého, nemající skutečnou existenci. Tak definoval zlo už svatý Augustin, jako odcizení dobru (*privatio*, ukradnutí)¹ Podle mystika Eckeharta je hřích nicotou, podle protestantského theologa Karla Bartha „nedostatkem dobra“. Podobně upírali zlu skutečnou existenci např. Baruch Spinoza či Giordano Bruno.
2. Druhý výklad vychází z dualismu dobra a zla a definuje tak zlo jako princip svým způsobem nezbytný pro uskutečnění vývoje světa a člověka. Tak je tomu u Zarathustry, v manicheismu, ale podobný výklad najdeme také u Platóna, zejména v dialogu Timaios.
3. Třetí výklad, že totiž Bůh sám dopustil či stvořil zlo jako prostředek k uzdravení člověka najdeme už u církevních otců Origena (183-253/4 po Kr.) a Lectantia (ten zemřel brzy po roce 317). Podobný výklad najdeme i u Tomáše Akvinského (dokonalost vesmíru vyžaduje vývoj k dokonalejšímu) a filosofa Brentana (zlo je ve světě proto, aby umožnilo větší dobro) a také u Rudolfa Steinera: existence zla byla v plánu stvoření, dobro získává svou sílu překonáváním zlého.
4. Pojetí, podle něhož je zlé obsaženo přímo v Bohu, najdeme v Kabale (také hněv Boží musel mít svůj cíl) a u Jakuba Böhmeho (1573-1624, ten prožil část svého života i v rudolfínské Praze).
5. Učení, že zlo vzniklo odpadnutím andělských bytostí od Boha nacházíme v katolickém dogmatu i u Luthera. V životě Adama a Evy je pád Luciferův vysvětlen jako následek jeho pýchy proti Bohu a rozhořčením nad úspěchem stvoření člověka.
6. Vznik zla je dán nedokonalostí stvoření či hmoty. Tento výklad nacházíme už u Platóna (stvoření je dokonalé jen „podle možnosti“) a zejména pak v novoplatónském pojetí u Plotina: sestup do hmoty učinil stvořené méně dokonalým a tím i umožnil vznik zlého.
7. Další z obvyklých výkladů, že totiž zlo vzniká či vůbec existuje jen skrze člověka, nacházíme zejména u Hegela (u něho vychází zlo z poznání, ze zdvojenosti).

Anthroposofie vysvětluje vznik zla obětí části andělských hierarchií, až po Trůny. Teprve poté, co byli po dlouhou dobu odděleny od Boží moudrosti, získali možnost působit jinak než v přímém souladu s ní. Jejich vědomí se zatemnilo, jednaly samy o sobě, opuštěny, odtud se vyvinul jejich egoismus a tak mohou jiným způsobem doplňovat božský plán. Když Trůnové na starém Saturnu obětovali část své vlastní substance pro uskutečnění stvoření, část Cherubínů nepřijala oběti Trůnů a tím byla část Trůnů oddělena od bezprostředního božského působení. Z těchto Trůnů vznikly postupem času luciferské bytosti, jejichž role je nutná proto, aby se z lidí mohly vyvinout svobodné bytosti. Tito luciferští Trůnové se postupně dostali do spojení se Silami (Dynameis) a tím i do pohybu, naplnil je utěšující balzám obrazů. Ten jim pomohl překonat smutek z odtržení od božského, ale současně vedl k egoismu a pýše, vlastnostem, které jim umožnily plnit jejich specifickou úlohu v božském plánu.

Zatímco luciferské síly působí především na duševní úrovni, ahrimanské síly, které se oddělily od božské moudrosti už dříve a došly dále v tomto vývoji, získaly více sil ničení. Přinášejí smrt, ale také očistu. Luciferské ani ahrimanské síly se už neúčastnily stvoření člověka a nerozumí jeho smyslu. Domnívají se proto chybně, že mohou člověka dostat pod svou moc. Luciferské síly přispívají k vývoji člověka inspirací umění, ale usilují nad tuto

¹ To slovo nikoli náhodou souvisí i s naší dnešní privatizací.

úlohu o jeho ovládnutí pomocí fantastiky, iluzionismu. Ahrimanské síly mají vůli k ničení živého, ale pomáhají rozvinout jasné abstraktní myšlení a techniku. Vědecká fantastika, *science fiction*, vzniká tedy společným působením obou.

Poznání dobrého je umožněno až poznáním zlého – *si malum est, Deus est* (srov. výše sub 3).

Starověká náboženství znala vedle nebeských božstev, která reflektovala většinou specifickými způsoby bytosti ze sféry nebeských hierarchií, jak je nazývá křesťanská terminologie v učení Dionysia Aeropagity) také božstva podsvětí. Většinou šlo o démonické bytosti, symetrický protipól hierarchií nebeských. I v pohádkách máme situováno peklo pod zem jako protiklad nadzemských sfér nebeských. Zrcadlovým odrazem devatera sfér nebeských bylo i v řecké mythologii devatero sfér podzemních: patří sem trojice Klyklöpů, trojice jejich žen a trojice podsvětích příšer (Hakatoncheirai). Podsvětí Kyklópové se nazývali Brontés, Steropés a Argés. První souvisí s hromem a elektřinou, druhé jméno znamená záblesk blesku a třetí stříbrné světlo praohně. Ženy Kyklópů se jmenují Ischys (výdrž), Bia (síla) a Mechané (pud tvoření). Hekatoncheirai se nazývaly Kottos, Briareus a Gyés. Pod nimi je podle této představy protizemě (antichthon). Střed podsvětí nebyl ovšem jen negativní. Pythagorejci učili, že tam hluboko pod Tartarem (podsvětím) je skrytá Hestia, panensky čisté prasevětlo universa. Na zemi spolupůsobí podle pythagorejců síly Uranu (tj. nebes) a Tartaru (tj. podsvětí). I tyto představy nejsou v mnohém nepodobné pojmům anthroposofie.

Pod smysly vnímatelnou přírodou je sféra mechanická, ahrimanská. Také elektřina je podle Rudolfa Steinera podpřírodní silou. Do pozemské sféry působí shora kvalitativní (smyslové) a zdola kvantitativní (mechanické).

Plátónu vádí čtyři podzemní řeky: Acherón, Periflegetón, Styx a Kokytos), vesměs navzájem spojené kanály. V podzemním Tartaru si zemřelí odpykávají své hříchy. Antroposofie učí, podobně jako Dante, o devíti sférách, ze kterých se skládá podsvětí Země:

1. První z nich je minerální horní skořápka zemské kůry, obsahující substance s mechanickou zákonitostí.
2. Pod ní je měkká či tekutá (též nazývaná životní) vrstva. V hlubinách Tichého oceánu je nehluboko pod mořským dnem. Tam, totiž chybí část zemské kůry, neboť odtud se oddělil Měsíc. Bez tlaku zemské kůry by měkká Země expandovala a zničila by živé na povrchu. Představuje smrt, Styx.
3. Vzdušná Země či Země páry (chce jako pára ven). Nazývá se též vrstvou vědomí, je v něm anti-bytost duševně astrálního plánu, který opustil Zemi s Měsícem.. Pocity (radost, bolest) se tu mění v protiklady, tato vrstva ničí citové.
4. Duševní Země (též Země formy či Země vody). Z každé věci činí hmotným to, co se v duchovní oblasti děje duchovně. Vytváří negativní obrazy k fyzickým předmětům, tvar mění v antiformu (tj. vlastnosti předmětu se přenáší do jeho okolí, prostor, ve kterém je na minerální Zemi předmět, je zde prázdnotou).
5. Země plodů (též Země růstu). Je plna antienergie růstu. Každá částka této vrstvy rychle roste, zvětšuje se jako houba a je držena pohromadě jen vrchnějšími vrstvami. Kdyby se kus Země růstu dostal ven, budou z ní stále vznikat nové tvary a zase zanikat. Tato vrstva má tendenci k rozpínání do dálav prostoru, k rozptýlení.
6. Země ohně. Je velmi citlivá, silně reaguje na volní excesy a výbuchy lidských vášní. Kdyby došlo k tlaku na ni, bude se impulzivně bránit. Je pramenem extrémních citů a vášní. Skrze kanály může pronikat do zón nad ní a působit zemětřesení, výbuchy sopek. Do této vrstvy je materiálně situována říše Ahrimanova – tam je spoután, zatímco jiná část jeho říše je v prostoru mezi Zemí a Měsícem.
7. Zrcadlová sféry (též zrcadlo Země). Vše, co je na Zemi pozitivně, je zde v převrácené, negativní podobě. Udeříme-li na naší minerální Zemi na kov, v této vrstvě sám o sobě vznikne

tón. Zrcadlo se podobá prismatu, jež všechny bytostnosti rozkládá, reflektuje, a nechá vyjevit komplementární vlastnost: např. ze světla zde vzniká elektřina. Podstata této vrstvy mění všechno v protiklad původního jevu.

8. Sféra rozdělení, rozkládání, roztrhování. Pythagorejci nazývali tuto vrstvu tvůrcem čísel, neboť ona všechny jednotky bytí nekonečně množí. Rozkládá ale také morální. Působí na vznik rozdělení, neklidu, boje, disharmonie, nenávisti, sváru. Dante nazýval tuto sféru sférou Kaina. Tato vrstva přinesla do světa substanciální zlo. Vývoj člověka k lásce a bratrství představuje stálé překonávání působení této vrstvy

9. Zemské jádro. U Danteho je v devátém kruhu vrstva Dis, kde je v ledové jámě Lucifer s trojitým obličejem: červený značí hněv, žlutý lakomství a černý lenost. Zemské jádro obsahuje dvě velká tajemství. Na jedné straně odtud vychází síla duchovně zlého, to z čeho vzniká černá magie. Na druhé straně je tato nejvnitřnější vrstva sídlem planetárního božstva a také je zde – od završení mystérie na Golgotě – srdce Kristovo. Ze tří orgánů Země, které jsou zde uloženy, jsou dva srovnatelné s naším mozkiem a srdcem.

Jak lze překonat negativní síly, které z podsvětí na nás působí? I tento problém patří k hlavním úkolům anthroposofie.

První kruh podsvětí, podpříroda je svět, který se emancipoval od přírody směrem dolů. Jako podpřírodní síly uvádí Rudolf Steiner elektřinu, magnetismus a „novou sílu, která bude teprve objevena“. Většina anthroposofů soudí, že tím míní atomovou energii, i když někteří o tom pochybují.

Podpříroda musí být pochopena a její působení vyrovnáno. Člověk nesmí s technikou, kterou používá, sestoupit směrem dolů. Vyrovnání lze dosáhnout tak, že člověk postoupí aspoň o tolik výše v duchovním světě, nakolik technika sestoupila do podpřírody. Rudolf Steiner to formuloval takto: V duchovní vědě bude vytvořena sféra, ve které ahrimanské není vůbec zastoupeno, a právě skrze poznávající přijetí této duchovnosti, ke které ahrimanské mocnosti nemají přístup, bude člověk posílen, aby se ve světě Ahrimanovi postavil.“

Proti druhému kruhu je potřebí postavit duchovní síly regenerace. Ty jsou umožněny zejména novým Kristovým působením na éterické pláni. Součástí oslabování éterických sil je i biologický úpadek lidstva, způsobený především cynickým odlidšťováním. Proti tomu je potřebí postavit duchovní síly regenerace: impuls Immanuelův (Bůh uprostřed nás, Bůh mezi námi) a *imitatio Mariae* (i já jsem Maria a musím zrodit v sobě Krista), jak učili už středověcí mystici. Součástí této cesty je i duchovní výchova mladých žen, která umožní výchovu dětí před zrozením. Tím získá nová generace nové duchovní síly poznání, které bude lidstvo nutně potřebovat.

Proti třetímu kruhu je zapotřebí rozvinout citový život k soucitu. Duchovní výchovou je zapotřebí zjasnit duševní síly tak, aby se staly orgány nadmyslového poznání. Cesta vpřed k duchovnímu poznání (ke svatému Grálu) vede skrze vědoucí soucit. České pohádky s hloupým Honzou ukazují tuto cestu v imaginaci. Lhostejnost se musí stát vyrovnaností, osobní záliby je potřebí proměnit v otevřenou srdečnost a nezájem proměnit v nadšení pro náš úkol.

Zvěcnění světa okolo nás, pramenící ze čtvrtého okruhu pekel, nám dalo schopnost svobody, ale jen počátek cesty k naplnění pravé svobody. Proti odlidštění kultury, které nám hrozí roboty, podlidským myšlením počítačů, je zapotřebí postavit duchovní impuls naplněné svobody. Při vší nutné pokoře je potřebí si uvědomit, že i my sami jsme duchy, články praduchů. Ve Védantě stojí: i já jsme praduchem.

Vyrovnání působení pátého kruhu je úlohou sil soucitu a odpuštění. V naší době je tento prostor vymezen především tím, že Kristus je dnes pánem karmy. Již apoštol Pavel uvádí: jedni druhých břemena nese a tak plňte zákon Kristův. Následky činů musí být dnes neseny i jinými. Karmická solidarita, spolunesení osudu druhých nám otvírá cestu vpřed. Odpuštění přináší sílu i tomu, kdo odpustil, jak to pěkně vylíčil ve své knize o odpuštění Sergej Prokofjev, a současně vytváří protiváhu působení páté podsvětí vrstvy.

Protiváhou působení šesté podzemní sféry vášní musí být ti, kteří své vášně natolik pročistili, že mohou po smrti působit z karmické (saturnské) sféry jako dobrodinci lidstva. Ale v současném světě je mnoho takových, jejichž vášně katastrofické síly Země ohně povzbuzují. Lemurská ohňová katastrofa (jeden věk před atlantskou, v době veleještěřů) vznikla právě z takových vášní. I člověk je dnes spoluúčasten nového tvoření, nese za ně spoluodpovědnost.

Protisilou Ahrimanovy sedmé sféry je duchovní sféra lidského já, čtvrté sféry nebes. Skrze tuto sféru já působí Kristus v nás. Svět je hádankou, člověk odpovídá, jak už dokázal Oidipus se Sfingou. Bytí věcí se zjeví až tehdy, je-li přivedeno do vztahu k člověku, neboť jenom v něm se bytí každé věci zjevuje, ukazuje. Duchovní věda, Anthropolosofie, je závěrem díla stvoření. Skrze člověka a jeho poznání je prožita pravdivost působení Logu, Slova, moudrosti. Zde je odpověď antroposofie blízká noosféře Teilharda de Chardin.

Vývoj lidstva k lásce a bratrství a sesterství představuje postupné překonání sil osmé vrstvy inferna (odtud přišel i spor Kaina s Abelem). Harmonizování individualit připravuje počátky filadelfské kultury Apokalypsy, jejímž úkolem je rozvoj duchovního já; tuto následující kulturu lidstva musíme připravovat už dnes.

Již vulkánská mystéria Atlantidy stála pod silným luciferským vlivem. Naše nové moderní technologie hraničí s magií. Přírodní vědy, přístroje, se kterými jsme nuceni zacházet, se stávají pro většinu z nás tajnými vědami. Zatím většina dosavadních objevů vede k spíše k ničení než tvoření, ale už dnes se objevují i takové, které vytvoří nové podmínky pro život rostlin, zvířat i lidí. Úkolem těchto blahodárných objevů je vyrovnat karmu a nakonec přinést i Luciferovo osvobození v zemském jádru, deváté sféře inferna; Deus Inversus tak bude osvobozen.

Zlo ovšem nesídlí jen v podsvětích sférách. Už jsme se zmínili o druhé sféře Ahrimanově mezi Zemí a Měsícem. Lucifer působí také ze sluneční sféry, kde je navíc sídlo slunečního démona Soratha, šelmy s číslem 666, před kterou varuje Janova Apokalypsa. Nedávno, době trojnásobku jeho čísla (1998) měla možnost zvlášť intenzivního působení, a uvidíme ještě, co toto působení přineslo. Jemu jde o zničení lidského já, a jeho přítomnost pociťujeme intenzivně skrze drogy, skrze beznaděj, ve které se octl i hrdina Havlova Pokoušení, když si uvědomil, že nad Primářem i Fistulou je ještě další nemilosrdná a bytostně zlá moc, které jde o jeho zničení. Ale strach a beznaděj by nás zahnal do moci oněch démonů, už Mistr Eckehart věděl, že to jsou služebníci ďáblů.

Zbývá nám ale i pochopit, že zlé má i svou pozitivní úlohu. Job přijímal od Boha stejně dobré i zlé, a skrze utrpení byl pozdvižen. V tomto světě jsme vydáni zlému podobně jako boží služebník Faust či hrdina Havlovy faustiády, abychom mohli pokročit ve svém vývoji vpřed. Kdo dosáhl jistého věku, jistě bude souhlasit s výrokem, že ačkoli musíme děkovat svému osudu za vše dobré, co nám přineslo radost a potěšení, stejně, nebo i více významné pro nás bylo to zlé, s čím jsme se museli vyrovnat, co jsme museli překonat. Přivedlo nás to k větší zralosti, k větší moudrosti.

Zásah Luciferův je spojen s egoismem, sváděním ke zlému, ale vyhnání z ráje bylo součástí cesty ke svobodě. Ahriman působí dnes zejména skrze strach, vzbuzuje antipatii a nenávisť. Přináší stáří, nemoc, utrpení, smrt, ale to vše je opět nezbytným předpokladem emancipace ke svobodě, k dalšímu rozvoji člověka. V každém z nás je dobré i zlé. Příklad dr. Jekylla a pana Hyda platí pro každého z nás – my všichni se stále pohybujeme mezi dobrým a zlým, rozhodujeme se mezi oběma na každém svém kroku. Luciferské mocnosti nás svádějí tím, že nabízejí snadné vylepšení bez vlastního přičinění, bez oběti. Ahriman v nás vzbuzuje strach a pocit, že všechno je stejně jedno, že nic podstatného změnit nemůžeme.

Správnou cestu ukazuje Kristus. Heslo *crux spes unica*, jedinou nadějí je kříž, bylo známo již ve středověku. Jak teorie o vlivu prostředí na charakter člověka, tak teorie o vlivu dědičnosti nás nezabavují odpovědnosti za naše jednání; nejvýš činí naše rozhodování k dobrému těžším. Jednání z vnitřního morálního impulsu nás osvobozuje z nesvobody, z poddanosti oběma svůdcům. V jejich zástupech je ovšem mnoho dalších démonických

bytostí, které by nás chtěly odvést od správné cesty. Dějiny dvacátého století nás poučily, že prodáme-li své svědomí, svou duši nějakému demagogickému vůdci, ať již národního socialismu, bolševismu či nacionalismu, ztratíme svobodu další volby. Dnešní indolence, při které proklamujeme, že stejně se nic změnit nedá, a že ani nestojí zato, jít k volbám, je stejně zhoubná; i ona nás vrhá do nesvobody, a budeme-li v tom pokračovat, staneme se znovu otroky. Musíme si být ovšem vědomi toho, že dobré nelze uskutečnit špatnými prostředky, neboť skrze ně i dobré se proměňuje ve zlé.

Překonávat síly zlého je předním úkolem anthroposofie a anthroposofů. Ale nejde o zápolení s bytostmi z masa a krve; ti jsou nemocní svou nenávistí či posedlé démony. I oni jsou našimi bratry a sestrami a potřebují naší pomoci. Kristus vzal na sebe naše viny. Prosba Otčenáše, vztahující se zejména k našemu věku, zní: Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům. Odpuštění prospívá stejně našim viníkům, jako těm, kdo odpouštějí – těm otvírá cestu k tomu, aby i jim mohlo být odpuštěno. Síla odpouštění je jednou z hlavních cest, po které lze postoupit směrem k bratrství lidí, k době církve filadelfské. Cesta k této epoše je ještě dlouhá, ale je úkolem naší doby, abychom cestu k ní připravili.

Na současné křižovatce lidských dějin, kdy jde o rozhodování mezi cestou k posvěcení člověka a cestou do záhuby, nelze vpustit do našeho srdce demony strachu a beznaděje. Musíme žít v naději a v odvaze, ale musíme si být vědomi odpovědnosti, vážnosti úkolu, před kterým stojíme spolu s celým lidstvem. Svobody a života je hoden jen člověk ten, kdo o ně dokáže bojovat den co den, věděl už Friedrich Schiller. Nesmí v nás být pochyb o tom, že síly dobra jsou silnější než síly zla. Rudolf Steiner rád uváděl imaginaci obrazu Ahrimana ve své slují, jak si je již jist vítězstvím, ale jak za ním s pozdviženým mečem v ruce stojí Michael, již připraven zasáhnout, jak to bude potřebné. Ahriman ve své pýše nemá o za ním stojícím Michaelovy ani potuchy. I Michael ovšem potřebuje naši aktivitu, naše úsilí, impuls, aby mohl Ahrimana zasáhnout.

Jan Bouzek

Lorenzo Ravagli o mýtu svobodného tržního hospodářství

Některé falešné mýty, které vytvořil lidský intelekt, se již rozplynuly: tak se stalo s mýtem nacismu, komunismu, rasismu. Nestalo se tak bohužel dosud s mýtem svobodného tržního hospodářství, i když jde o mýtus podobně nebezpečný. Od doby osvícenství jsme zažili vznik několika náhradních náboženství. První z nich byl mýtus o racionálním vysvětlení světa. Francouzská revoluce přinesla kult rozumu, který byl považován za nejvyšší božstvo. Před jeho soud byli postaveni delikventi, obvinění ze spiknutí proti logice, takoví, kteří nechtěli akceptovat hypotézu o automatické světové mechanice. Francouzská revoluce nepřinesla jen prohlášení lidských práv, ale také gilotinu, zcela racionální smrtící nástroj.

Pokrok 19. století zničil v Evropě sociální řád, vyhnal zchudlý proletariát do měst, rozpoutal hybris nacionálních států, vytlačil tradiční léčitelství, vytvořilo polovzdělance, jejichž vášně přivedly Evropu do první světové války. V 19. století vznikly také mýty o tom, že rozmnožením zboží a kapitálu se dosáhne všeobecného blahobytu, vzdělání a rozšíření práva, spolu s individuální svobodou.

Ve 20. století zemřely politické theologie. Biologický mýtus nerovnosti se zrudně projevil v nacismu, sociologický mýtus o rovnosti přinesl stalinský komunismus. Pouze ekonomický mýtus o rovnosti skrze nerovnost přetrvává a zdánlivě vede své vítězné tažení po celém světě. Ale v konečném světě nelze dosáhnout nekonečného rozmnožení zboží. Hladový kapitalismus požívá své vlastní subjekty.

Lid ztratil víru a obrací se se svým spirituálním hladem k iracionálnímu. Srdce začínají vidět, že se nemají dát zatemnit přebytkem, ale že se mají starat o spravedlnost, která je zakotvena ve vědomí lidské důstojnosti. Ožívují se ideály služby jinému, bratrství proti vládnoucí ideologii co největšího zisku. Žijí v nás duše, ke kterým kdysi hovořily hvězdy, musíme pohledět do svého nitra, na obrazy, skrze které mluví k nám bohové novou řečí. Spirituelní moudrost k nám také mluví skrze každou květinu, skrze zpěv ptáků zní dnes i zpěv andělů. Nastal čas, abychom se probudili. Chceme jiný svět, lepší, který nebude ovládán válkami, nenávisť a vykořisťováním, , svět, ve kterém láska zmrtevýchvstalého hojí všechny rány a utěšuje všechny nařikající.

Podle *L. Ravagliho*, Goetheanum 24. ze 4. 6.04 referuje *J. Bouzek*

Noam Chomsky o hegemonii

Noam Chomsky je již známou osobností, je profesorem lingvistiky v Massachusettském Institutu Technologie, jedné z nejslavnějších škol toho druhu na světě. Získal si jméno pracemi o struktuře jazyka, jeho práce byly použity i pro struktury počítačů. Byl již odpůrcem vietnamské války a také předtím kritizoval americkou politiku. O jeho poslední knize *Hegemony or Survival* (Hegemonie nebo přežití, New York 2003) referoval v Goetheanu 28 z 11. července J. Darvas. Proroci politickým teoriím staví Chomsky zdravý lidský rozum a smysl pro spravedlnost, není, abychom tak řekli zatížen ideologiemi. Pro Chomského je rozumné lidské společenství uskutečnitelné jen volnou asociací pracujících, kteří vezmou administrativu sami do svých rukou; stát pak by nebyl podle něj zapotřebí. Sám ovšem varuje před zjednodušujícími projekcemi do budoucnosti; jde mu v první řadě o odhalení toho, jak jsme manipulováni médii, propagandou Úsilí o světovou hegemonii neohrožuje podle Chomského jen svobodu jednotlivce, ale možnost přežití lidstva vůbec. Konflikty a ničivá moc rafinované zbrojní techniky mají tendenci stát se nepřehlednými a nekontrolovatelnými, podobně jako Čapkovi Ransomovi Universální Roboti. Unilaterální supervelmocenské postavení Spojených států nevzniklo až po pádu komunismu, bylo zahájeno ideologicky již za Woodrova Wilsona, ale rozvinulo se za druhé světové války. I kubánská krize byla podle Chomského vyprovokována americkým nátlakem na Kubu. Přitom bylo utajeno, že sice ruské rakety by z Kubu mohly zasáhnout jih Spojených států, ale že již dávno předtím mohly stejně dobře americké rakety v Turecku zasáhnout jih Sovětského svazu. Bushova Národní bezpečnostní strategie staví sílu před právo a je v rozporu s Chartou OSN. Je to všechno pravda, ale Chomsky si sám vybírá negativní příklady, aby podložil svou thési, že za vše na světě je odpovědná právě Amerika. Všichni jsme vinni, a jak jsme se snažili ukázat v předchozí stati, ďábel stojící za terorismem nakonec na ničení světa dobře spolupracuje za druhým, který připravuje světovou diktaturu. Oba se navzájem potřebují, neboť oba vidí v tom druhém smysl své vlastní existence.

jb

Evropská ústava

Ch. Struve v témže čísle kritizuje evropskou ústavu: svoboda, rovnost a bratrství jsou v ní sice proklamovány, ale na nepravém místě – pak svoboda vede k libovůli, rovnost ke zglajchšaltování, bratrství k mafiánským poměrům v hospodářství. Lidská práva jsou sice zmíněna, ale hned poté problematizována, jednak proklamací práva většiny nad menšinou,

jednak tím, že vykonávání lidských práv je omezeno dále v dokumentu uvedenými podmínkami a hranicemi. Zákony umožňuje ústava *de facto* prohlašovat exekutivě. Byrokratické překážky svobodné kultury neodstraňuje, ale naopak otevírá dveře komercializaci veřejného sektoru. Nejméně v devíti zemích musí být evropská ústava odhlasována nejméně v devíti zemích. Občanské iniciativy mohou zabránit uskutečnění těchto částí ústavy, podobně jako občanská hnutí již dokázala zabránit realizaci některých plánů Světové obchodní organizace na konferencích v Seattlu a Cancúnu.

jb

Novinky z Bosny, čím se udržuje válka v Čečensku

Nové mešity podle standardních plánů saudskoarabských architektů a za saudské peníze vyrůstají po celé zemi, i tam, kde se o islám nikdo moc nestaral. Na místě starších institucí ve výstavných budovách postavených ještě za Rakousko-Uherska vznikají islámské vysoké školy a ústavy. Hlavní silou v zemi, která je teoreticky rozdělena na tři autonomní části, se stávají islámští fundamentalisté. Umírnění muslimové byli vytlačeni z mocenské sféry, a propaguje se především wahabitská verze islámu. Spojené státy a jejich spojenci vsadili v občanské válce na kartu těch, kdo nyní, po porážce, Srbů, Chorvatů a umírněných muslimů, kteří spolu žili v zemi po staletí bez větších konfliktů, vsadili na militantní ideologickou konfrontaci. Nové mešity za saudské peníze rostou ovšem podobně i v Kosovu, v slovanské Makedonii a v Bulharsku – všude tam, kde se najde aspoň malá muslimská menšina, která se dá bohatými dary získat pro wahabitský islám.

V Čečensku pokračuje drobná válka. Na jedné straně ji vedou s pomocí dnes už malé skupiny dobře podporovaných Čečenců převážně importovaní arabští profesionálové blízcí Al Kajdá. Za každý teroristický útok jsou výborně odměňováni (podle všeho také především ze saudsko-arabských zdrojů), často dostanou za hlavu takovou sumu, že se ani jejich rodiny nemusí o moc starat, pokud by je chtěli podpořit. V Tbilisi skoupil takto zbohatlí Čečenci střed města, a tak už je Gruzínci přestávají podporovat, nebo je musí při přechodech hranic na sever více uplácat. Na druhé straně jsou relativně výborně placeni i ti ruští vojáci, kdo jdou do čečenské války a oni také dostávají slušné odměny za zneškodněné teroristy. A tak se válka, i když s menším počtem obětí než dříve nebo než současné teroristické útoky v Iráku, protahuje a jejího konce zatím nevidět.

jb

Irák dnes

O Iráku slyšíme stále. Udrží se v zemi umírněná vláda či nikoli? Jaké má současná struktura vyhlídky? Zdá se, že dnes převládají síly usilující o chaos, ale jsou i optimistické zprávy, ukazující, že se v tak nekoherentní zemi dokázala většina jejich vůdců domluvit, dává naději, že přece jen nedojde k nejhoršímu. Chybí ovšem jak nové myšlenky, tak pokus o získání opory mimo starou strukturu kmenových a náboženských vůdců. Ta se jeví být nedostatečně silná, je to jakoby návrat ke staré taktice z doby Saddama Huseina, uvažuje S. Almasseri

v Goetheanu 26 z 27. června 2004.

jb

Obsah

Rudolf Steiner, Meditace pro čtvrtek – den Jupiterův
Jan Bouzek, Čas léta a jeho sklonku

Vysvětlují reinkarnace a karma utrpení? Referát o R. Sachau, Westliche
Reinkarnationsvorstellungen. referuje Stanislav Kubát
Jan Bouzek, Zlo a jeho překonání
Lorenzo Ravagli o mýtu svobodného tržního hospodářství, referuje jb
Noam Chomsky o hegemonii,jb
Evropská ústava, jb
Novinky z Bosny,čím se udržuje válka v Čečensku jb
Irák dnes,jb

Inhalt

Rudolf Steiner, Meditation für Donnerstag – Dies Jupiteris
Jan Bouzek, Sommerzeit und ihr Ende
Erklären Reinkarnation und Karma das Leiden ? – Nach R Sachau: Westliche
Reinkarnationsvorstellungen, referiert Stanislav Kubát
Jan Bouzek, Das Böse und wie dies zu überwinden ist
Lorenzo Ravagli vom Mythos der freien Marktwirtschaft, referiert jb
Noam Chomsky von der Hegemonie, jb
Europäische Konstitution, jb
Neues aus Bosnien, warum noch kein Ende des Krieges in Tschetschenien, jb
Irak heute, jb